

İşıqlı sabahlar üçün, parlaq bir gələcək üçün,
çiçəklənən millət üçün, səsi dünyaya yayılacaq bir
gənclik üçün, **düşünərək yaşayanlar üçün**, xoşbəxt bir
ailə üçün, sevincli qəlblər üçün, gülən üzlər üçün,
həyat səhifələrimizi parlaq imza sahiblərinin
qələmi ilə yazmaq üçün

parlaq imzalar

Kitabın sahibi: _____

Oxu tarixi: _____

Ürək ver:

GÜLÜNC ADAMIN YUXUSU

(hekayələr)

FYODOR DOSTOYEVSKI

Rus dilindən tərcümə:

Zahid Sarıtorpaq

Baş redaktor: Toğrul MUSAYEV
Redaktor: Zülfü XƏLİLOV
Korrektor: Turac ELDARQIZI
Tərtibatçı: İsmayıl SÜLEYMANLI
Art-direktor: Ramin HƏSƏNƏLİZADƏ
Cildin dizayneri: Aygül ƏLİYƏVA

Фёдор Михайлович Достоевский
СОН СМЕШНОГО ЧЕЛОВЕКА (*рассказы*)

Fyodor Mixayloviç Dostoyevski
GÜLÜNC ADAMIN YUXUSU (*hekayələr*)

Bakı, "Parlaq İmzalar" Nəşriyyatı – 2025, 80 səh. / II nəşr

© **Фёдор Михайлович Достоевский / 1873-1877**

© **Parlaq İmzalar MMC / 2020**

Kitabın bütün hüquqları qorunur. İcazəsiz olaraq hər hansı vasitə ilə nəşr və yayımlanması qadağandır.

Parlaq İmzalar Nəşriyyatı | 92
Yoldaş seriyası | 19

www.parlaqimzalar.az

info@parlaqimzalar.az

  /parlaqimzalar
0559697259 / 0559897259

Mətbəə: "AVE PRINT" MMC
AVQUST / 2025

Fyodor Dostoyevski 1821-ci il noyabrın 11-də Moskvada anadan olub. Dostoyevski uşaq yaşlarından Puşkin, Qöte və Servantesin əsərləri ilə tanış olub. 1846-cı ildə ilk romanını – “Yoxsul insanlar”ı yazıb. Bu roman haqqında dövrün məşhur tənqidçisi Belinski müsbət fikirlər səsləndirib. Amma növbəti romanları ədəbi ictimaiyyət tərəfindən bir o qədər də bəyənilməyib.

Yazıçıya dünya şöhrəti gətirən əsəri – “Cinayət və cəza” 1866-cı ildə çap olunub. Bunun ardınca “İdiot” (1869) və “Şeytanlar” (1872) romanlarını yazıb.

Dostoyevski, demək olar, bütün həyatı boyu ruhi böhrandan çıxıb bilməyib, daim borclu olduğu insanlar tərəfindən sıxışdırılıb. Dünya ədəbiyyatının böyük klassiki 1881-ci il fevralın 9-da vəfat edib.

Zahid Sarıtorpaq 1957-ci il mayın 11-də Şamaxı şəhərində anadan olub. 1981-87-ci illərdə Moskvada Maksim Gorki adına Ədəbiyyat İnstitutunda təhsil alıb. “Əlifba bayramında qətl”, “Dərdin sarı çəpkəni”, “Qarğa marşrutu” romanlarının müəllifidir.

Zahid Sarıtorpaq ingilis klassiki Con Miltonun “İtirilmiş cənnət” və “Qaytarılmış cənnət” epopeyalarını, Arтур Rembonun, Fransua Moriakin seçilmiş əsərlərini tərcümə edib. Bundan əlavə, V. Skott, C. Coys, M. Prust, Qöte, C. Steynbek, B. Pasternak və bir sıra başqa dahilərin əsərlərindən nümunələr onun tərcüməsində Azərbaycan dilində işıq üzü görüb.

Mündəricat

Gülünc adamın yuxusu_____9

Bobok_____41

Həzrət İsanın Milad yolkasındakı oğlan_____69

GÜLÜNC ADAMIN YUXUSU

I

Mən gülünc adamam. Onlarsa indi adımı dəli qoyublar. Əgər o kəslərin gözündə hələ də gülünc bir adam kimi qalmasaydım, adımın dəli qoyulması hətta məni mataha mindirmiş olardı. Ancaq ta incimirəm, indi onların hamısı mənə əzizdir, hətta ələ salıb güləndə belə hər birini xüsusilə özümə doğma bilirəm. Üzlərinə baxanda bu qədər kədərlənməsəydim, özüm də onlara qoşulub gülərdim. Həm də təkcə özümə lağ mənasında deyil, onlara olan sevgimdən belə edərdim. Ona görə kədərlənirəm ki, həqiqəti onlar deyil, təkcə mən bilirəm. Ah, gerçəyi bir adamın bilməsi necə də ağırdır! Amma onlar bunu anlamazlar. Yox, anlamazlar.

Əvvəllər gülünc göründüyümə görə çox xiffət çəkirdim. Əslində, elə gülünc idim. Bilirəm ki, həmişə

belə olmuşam, lap doğulduğum gündən bəri. Deyəsən, elə yeddi yaşımda artıq gülünc birisi olduğumu anlayırdım. Sonra məktəbdə, ardınca da universitetdə oxudum: nə qədər çox təhsil aldım, nəticədə, gülünc olduğumu bir o qədər çox başa düşdüm. Elə bil universitetdən aldığım bütün elmi biliklər, son nəticədə sanki mənə dərinliyinə varıb özümə qapıldığı gülünclüyümü sübut və izah etmək üçün idi. Elmi sahədə olduğu kimi, həyatda da beləydi. Hər cəhətdən gülünc görünüşümlə bağlı qənaətlərim ilbəlil içimdə özünə yer eləyib möhkəmlənirdi. Hamı hər zaman mənə lağ eləyib gülürdü. Amma heç kəs bilmirdi, anlamırdı ki, gülünc olduğumu bu dünyada özüm qədər dərk eləyən yoxdur və onların bu bilməməzliyi mənə çox pis təsir edirdi, özümü təhqir olunmuş sayırdım, ancaq bunun belə olmasında mən özüm günahkar-dım: çünki çox qürurluydum, gülünc olduğumu heç kimin önündə heç vaxt boynuma alıb qəbul etmək istəmirdim. Bu məğrurluğum içimdə illərlə boy atıb elə böyüyüb möhkəmlənmişdi ki, əgər kiminsə önündə özümə rəva görüb gülünc olduğumu boynuma alsaydım, elə bilirəm, dərhal, elə həmin axşam revolverdən başıma bir güllə sıxıb kəlləmi param-parça edərdim. Ah, yeniyetməliyimdə qorxurdum ki, iş elə gətirər, birdən dözməyib yoldaşlarım önündə gülünc-lüyümü etiraf etmiş olaram. Gəncliyimə qədəm qo-yandan bəri, ildən-ilə bu dəhşətli xüsusiyyətimlə bağlı daha çox öyrənib bilsəm də, nədənsə bir qədər toxta-

yib sakitləşmişdim. Səbəbini isə bu günə qədər hələ də müəyyən edə bilmirəm. Ola bilsin, ruhumdan da böyük, ucu-bucağı görünməyən bir məqama görə dəhşətli bir qüssə içimdə boy atıb böyüyürdü – bu hiss də məni belə bir fikrə gətirib çıxardı: dünyanın hər yerində hər şey mənasızdır. Lap çoxdan bunu hiss edirdim, amma bu qənaətim son ildə gözlənilmədən tam təsdiqini tapdı. Qəfil anladım ki, dünya deyilən yer mövcud olsaydı da, olmasaydı da *vecimə gəlməzdi*. Bütün varlığım *yalqızlığımı və ətrafımda bir boşluq olduğunu* duyub, hiss elədim. Öncə mənə elə gəlirdi ki, əvvəllər çox şeylər mövcud olub. Amma sonralar bildim ki, öz gümanımda yanılmışam, sən demə, əvvəllər də heç nə olmayıbmiş. Di gəl ki nədənsə mənə belə gəlirmiş. Get-gedə artıq heç vaxt heç nə olmayacağına inandım. Belə olduqda daha insanlara acığım tutmadı, demək olar ki, onları görməzdən gəlməyə başladım. Hətta ən xırda, boş və mənasız şeylərdə belə bu gerçəklik üzə çıxırdı: məsələn, elə olurdu ki, küçədə gəzib-dolaşdığım yerdə insanlarla toqquşurdum. Fikirli olduğuma görə yox, nəyin fikrini çəkəcəkdim ki? O zamanlar mən fikir eləməyi tamamilə yadırgamışdım: heç nə *vecimə* deyildi. Heç olmasa, qayğılarıma bir əncam qılsaydım, yaxşı olardı, eh, heç birinə çarə tapammadım, dərd-sər o qədər çox idi ki, bitib-tükənmək bilmirdi. Amma artıq heç nə *vecimə* deyildi və bütün bu məsələlər öz-özünə qeyb olub getdi.

Gerçəkliyin nə olduğunu ondan sonra bildim. Ötən ilin noyabrında bildim həqiqəti, özü də ayın üçündə. Elə o vaxtdan da ötən hər anımı xatırlayıram. O axşam çox tutqun, üzücü bir qaranlıq düşmüşdü. Yaxşı yadımdadır, axşam saat on birdə evə qayıdırdım, xatırlayıram ki, həmin anda bundan da betər bir zülmətin mümkün ola biləcəyinə inanmağım gəlmirdi. Hətta fiziki cəhətdən belə. Yağış bütün günü kəsilmək nədir bil-mirdi. Özü də çox soyuq və cansıxıcıydı. Hətta yadıma gəlir ki, bu sanki insanlara qənim kəsilmiş amansız, qorxunc bir yağış idi. Saat on birdə yağış qəfil kəsdi, yağıntının özündən də betər dəhşətli bir nəmişlik yarandı, soyuq bir rütubət əmələ gəldi, küçə-bacadan, açıq-aydın görünən hər daşdan, döngədən buxar qalxmağa başladı. Birdən dərk elədim ki, hər yerdə küçə fənəri sönsəydi, daha ürəkəkaçıcı olardı, çünki o hər tərəfi işıqlandırır, baxdıqca adamı qəm-qüسسə bürüyür. Həmin gün, demək olar ki, nahar etməmişdim, axşam düşəndən bəri bir mühəndisgildəydim, onun məndən başqa iki qonağı da vardı. Susub oturduğuma görə, deyəsən, onları bezdirmişdim. Onlar nə barədəsə qızğın söhbət edir, hətta qəfil coşub özlərindən çıxırdılar. Gördüm ki, heç nə veclərinə deyil, sadəcə, elə-belə kükrəyirlər. Birdən onlara dedim: “Cənablar, deyirəm, onsuz da, bunlar sizin üçün boş şeylərdir”. İncimədim, amma hamısı mənə güldü. Ona görə ki, sözümü tənə vurmadan dedim, çünki özümün də vecimə deyildi. Onlar da gördü ki, vecimə deyil, kefləri duruldu.

Küçədə fənər barədə fikirləşəndə göy üzünə baxdım. Göyün üzü dəhşətli dərəcədə tutqun olsa da, parçalanmış buludları ayırd etmək olurdu, onların arasında isə dibi görünməyən qara boşluqlar var idi. Buludların arasından görünən bu boşluqların birində qəfil gözüüm kiçik bir ulduza sataşdı, zillənib baxmağa başladım. Ona görə ki elə bil o ulduz mənə bu gecə özümü öldürmək fikrini təlqin edirdi. Bu barədə mən iki ay əvvəl qəti qərara gəlmişdim, nə qədər kasıb olsam da, özümə əla bir revolver də almışdım və həmin gün onu doldurub hazır vəziyyətə də gətirmişdim. Amma aradan iki ay keçməsinə baxmayaraq, o, hələ də qutuldaydı; hər şeyə çox laqeyd yanaşdığım üçün, nədənsə, istəyirdim elə bir an yetişsin ki, heç nəyə biganə qalmayım – niyə? – bax onu bilmirəm. Beləliklə, iki ay ərzində hər gecə evə qayıdanda fikirləşirdim ki, özümü güllələyəcəyəm. Həmin anı gözləyirdim. İndi bu ulduz mənə təlqin etdikcə belə qənaətə gəlirdim ki, bu gecə, mütləq, istəyim baş tutacaq. Bəs həmin ulduz niyə bunu mənim beynimə yeridirdi? – başım çıxmır.

Deməli, mən göy üzünə baxanda birdən bu qız-cığaz dirsəyimdən yapışdı. Küçə artıq bomboş idi, demək olar, heç kim yoxuydu. Aralıda dayanmış qazalaqda faytonçu yatmışdı. Qızın səkkiz yaşı olardı, başında yaylığı, əynində balaca donu tamam islanmışdı, xüsusilə onun yamyaş, cırıq başmaqları yaddaşıma hopdu və indi də xatırlayıram. Onlar diqqətimi ayrıca çəkdi. O, qəfil dirsəyimdən dartıb məni çağırmağa

başladı. Ağlamırdı, amma qışqıraraq qırıq-qırıq nəşə deyirdi, sözləri yaxşı söyləyə bilmirdi, çünki qızdırma-dan canını əsməcə tutmuşdu, titrəyirdi. O nədənsə dəhşət və ümitsizlik içində: “Anacan! Anacan!” çığı-rırdı. Üzümü ona tərəf çevirə bilərdim, amma heç nə demədim, yoluma davam elədim, o da qaçdı və məni dartışdırdı. Səsindən çox qorxmuş bir uşağın ümitsiz-liyi duyulurdu. O səsə bələdəm. Sözlərini düz-əməlli deyə bilməsə də, anlayırdım ki, anası haradasa ölür, ya da başına nəşə gəlib və bu qız da ona kömək ol-maq üçün nəşə etmək, kimisə çağırmaq üçün vur-nuxur. Ancaq mən onunla getmədim, əksinə, qəfil onu qovmağı düşündüm. Əvvəlcə ona dedim ki, qo-rodovoy axtarsın. Qızcıgaz əllərini sıxıb durdu, sonra hönkürtü içində boğula-boğula yüyürüb böyrümdən əl çəkmədi. Belə olduqda mən ona çımxırdım. O isə ancaq “cənab, cənab!” qışqırdı və qəfil məndən əl çə-kib sürətlə küçənin o biri üzünə qaçdı. Oradan keçən vardı və görünür, qızcıgaz məndən qopub indi onun üstünə yüyürdü.

Qaldığım beşinci mərtəbəyə qalxdım. Ev sahib-lərindən ayrı, kirayə tutduğum bir otaqda yaşayıram. Otağım darısqal və kasıbyanadır, çardağ pəncərəmsə yarım dairəvidir. Mənim müşəmbəli divanım, üstün-də kitablar olan masam, iki kətilim, hay-hayı getmiş, köhnə olsa da, rahat Volter kürsüm¹ də var. Əyləşdim, şam yandırıb düşünməyə başladım. Arakəsmənin o

1. Volter kürsüsü – dərin, hündür söykənəcəyi olan yumşaq kürsü – Red.

üzündəki qonşu otaqda yenə səs-küy idi. Bu mərəkə üçüncü gündən bəri davam edirdi. Orada istifadə olan bir kapitan yaşayırdı, altı nəfər rəzil, miskin qonağı vardı, araq içə-içə köhnə kartlarla ştos¹ oynayırdılar. Ötən gecə aralarında dava düşmüşdü, bilirəm ki, onlardan ikisi uzun müddət bir-biri ilə əlbəyaxa olmuşdu. Ev sahibəsi şikayət etmək istəyirdi, amma kapitandan dəhşət qorxurdu. Digər kirayəçi bəstəboy, çəlimsiz, gəlmə hərbcisi qadınıydı. Buraya köçəndən üç körpə uşağı xəstələnmişdi. O da, uşaqları da keçmiş kapitandan elə qorxurdular ki, az qala, hülqumları quruyurdu, bütün gecəni titrəyir və xaç çəkirdilər. Körpələrin ən balacası isə qorxudan huşunu itirirdi. Dəqiq bilirəm ki, bu kapitan bəzən Nevskidə yoldan keçənləri saxlayıb ona əl tutmalarını xahiş edir. Onu xidməti işə götürməyə, amma qərībədir (elə buna görə də deyirəm), burada yaşadığı bir ay ərzində bu kapitan hələ mənim bir dəfə də olsun kefini pozmayıb. Əlbəttə, mən lap əvvəldən onunla tanış olmaq istəmirdim. Elə onun özünə də ilk görüşdən mən darıxdırıcı gəldim. Amma arakəsmənin o üzündə onlar nə qədər çığır-bağır salsalar da, oraya nə qədər toplaşsalar da, heç vaxt vecimə gəlmir. Bütün gecəni otururam, inanın, onları elə unuduram ki, sanki səslərini belə eşitmirəm. Axı mən, demək olar ki, bir ildir dan yeri sökülənəcən yatmaq nədir bilmirəm. Bütün gecəni masanın arxasında kürsüdə oturub heç nə eləmirəm. Kitabları ancaq gündüzlər

1. Ştos – qumar kart oyunu – Red.